

Сіньова Л. М.

к.ю.н., доцент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

КОРОНАВІРУС ПІД ЧАС ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ CORONAVIRUS DURING THE WAR: SOCIAL AND LEGAL ASPECT

Стаття присвячена питанням в період пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) під час воєнного стану. Дослідження проблематики щодо коронавірусної інфекції під час воєнного стану є надзвичайно актуальним в наш час. Розглянуто відносини у сфері захисту населення від інфекційних хвороб та зазначена статистика щодо коронавірусної хвороби (COVID-19) в Україні та у світі. Під час війни через відсутність доступу до чистої води, базових умов гігієни та медичної допомоги, перебування великої кількості людей одночасно у сховищах, потягах, тимчасових прихистках є ризик поширення інфекційних захворювань. Запропоновано, що під час воєнного стану держава має приділити найбільшу увагу військовослужбовцям, громадянам з окупованих територій, внутрішньо переміщеним особам та вразливим категоріям населення, з метою убезпечення людей до нових спалахів різних інфекційних захворювань, а не лише коронавірусу у цей важкий час.

Ключові слова: воєнний стан, безпека, інфекційні хвороби, пандемія, соціальний вплив, соціальна безпека, коронавірус, карантин, COVID-19.

The article focuses on the issues of the coronavirus disease (COVID-19) pandemic during martial law. The study of the issues related to coronavirus infection during martial law is extremely relevant today. The article examines the relations in the field of protection of the population from infectious diseases and provides statistics on coronavirus disease (COVID-19) in Ukraine and worldwide. During the war, due to the lack of access to clean water, basic hygiene and medical care, and the stay of a large number of people in shelters, trains, and temporary shelters at the same time, there is a risk of spreading infectious diseases. It is proposed that during martial law, the State should pay the greatest attention to military personnel, citizens from the occupied territories, internally displaced persons and vulnerable categories of the population in order to protect people from new outbreaks of various infectious diseases, and not only the coronavirus in this difficult time.

Keywords: martial law, security, infectious diseases, pandemic, social impact, social security, coronavirus, quarantine, COVID-19.

Вступ. В Україні питання коронавірусної інфекції нікуди не зникало. На території України продовжують реєструвати випадки ковіду, але через війну питання пандемії стало не те що другорядним, а про нього майже забули принаймні військовослужбовці та громадяни, але ситуація із захворюваністю важлива хоча б тому, що зараз багато людей змушені переховуватись в укриттях або переміщуватись в інші, більш безпечні регіони, створюючи скупчення і погіршуючи епідеміологічні очікування. І, звісно, під час війни більшість з нас забуває про карантинні обмеження, що може призвести до спалахів різних інфекційних захворювань, а не лише коронавірусу.

Мета статті дослідити стан коронавірусної інфекції під час воєнного стану та спрямувати на запобігання виникненню і поширення нових спалахів Covid-19.

Виклад основного матеріалу. Надзвичайна ситуація, яка сколихнула весь світ в 2020 році (Covid-19) була визнана пандемією. Це означає те, що новий вірус і захворювання, яке

він спричиняє, набув поширення у світових масштабах та обговорюється всіма міжнародними організаціями. На підтвердження цього, можна зазначити думку генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй (ООН) – А. Гутерреша, який вважає, що нинішня пандемія – це найбільша криза у глобальному здоров'ї протягом останніх 75 років [1].

Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [2] від 6 квітня 2000 року № 1645-III визначено правові, організаційні та фінансові засади діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спрямованої на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій, встановлюються права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб.

В ст. 1 зазначено, що інфекційні хвороби - розлади здоров'я людей, що викликаються живими збудниками (вірусами, бактеріями, рикетсіями, найпростішими, грибками, гельмінтами, кліщами, іншими патогенними паразитами), продуктами їх життєдіяльності (токсинами), патогенними білками (пріонами), передаються від заражених осіб здоровим і схильні до масового поширення;

небезпечні інфекційні хвороби - інфекційні хвороби, що характеризуються важкими та (або) стійкими розладами здоров'я в окремих хворих і становлять небезпеку для їх життя та здоров'я;

особливо небезпечні інфекційні хвороби - інфекційні хвороби (у тому числі карантинні: чума, холера, жовта гарячка), що характеризуються важкими та (або) стійкими розладами здоров'я у значній кількості хворих, високим рівнем смертності, швидким поширенням цих хвороб серед населення.

Відносини у сфері захисту населення від інфекційних хвороб регулюються Конституцією України, Основами законодавства України про охорону здоров'я, Кодексом цивільного захисту України, законами України «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення» та іншими нормативно-правовими актами.

Пандемія змінила увесь світ, введення карантинних обмежень, самоізоляція родин, дистанційна робота та навчання, опанування нових та інноваційних технологій, переосмислення відносин між людьми у суспільстві. Все це породило нові психологічні феномени і тенденції. Розгортаються дистанційні психологічні дослідження, змінюється система освіти, запроваджуються медіа-опосередковані форми праці, – все це нові контексти, які потребують рефлексії, осмислення і пошуку обґрунтованих відповідей [3, с. 73]. Пандемії – це такі складні життєві обставини для всього населення, які за наслідками фізичних, моральних, матеріальних втрат у всіх аспектах можуть порівнюватися з війнами та стихійними лихами, які спричиняють масову загибель людей та зубожіння. По суті, мова йде про обставини, які одночасно торкнулися мільйонів людей щодо впливу на одні з найголовніших цінностей - життя та здоров'я, а також на добробут населення. В березні 2020 року таким викликом стало оголошення Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемії у зв'язку з коронавірусом COVID-19 [4, с. 86]. Тому багатьом українцям може здатись, що пандемія була такою собі «розминкою» у порівнянні з війною. Але поки Україна бореться за волю, у світі продовжують перейматись коронавірусом.

До постанови КМУ від 9 грудня 2020 р. N 1236 "Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2" [5] були внесені зміни відповідно до епідемічної ситуації на території України в цілому або на території Автономної Республіки Крим, Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-

Франківської, Кіровоградської, Київської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей, м. Києва, м. Севастополя) встановлюється "зелений", "жовтий", "помаранчевий" або "червоний" рівень епідемічної небезпеки поширення COVID-19, крім періоду воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. N 64 "Про введення воєнного стану в Україні". Тому, на період воєнного стану: фізичним особам і суб'єктам господарювання рекомендували дотримуватися протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню COVID-19; фізичним особам рекомендувати забезпечити отримання повного курсу вакцинації від COVID-19 вакцинами, включеними ВООЗ до переліку дозволених для використання в надзвичайних ситуаціях; закладам охорони здоров'я забезпечити готовність до реагування на спалахи COVID-19 в умовах воєнного стану".

Наказом МОЗ України від 04 жовтня 2021 р. № 2153 був затверджений перелік організацій, представники яких підлягають обов'язковій вакцинації проти COVID-19.

В част. 2 ст. 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» зазначено, що працівники окремих професій, виробництв та організацій, діяльність яких може призвести до зараження цих працівників та (або) поширення ними інфекційних хвороб, підлягають обов'язковим профілактичним щепленням також проти інших відповідних інфекційних хвороб. У разі відмови або ухилення від обов'язкових профілактичних щеплень у порядку, встановленому законом, ці працівники відсторонюються від виконання зазначених видів робіт. Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням проти інших відповідних інфекційних хвороб, встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Слід зазначити, що на початку запровадження воєнного стану тимчасово припинили роботу більшість центрів вакцинації, мобільні бригади теж працювали не так активно. Проте вакцинацію від COVID-19 в Україні продовжують робити, на час воєнного стану МОЗ призупинило дію наказу про відсторонення від роботи невакцинованих представників ряду професій.

Безпека громадян, особливо під час війни є базовою інституцією закріпленою у статті 3 Загальної декларації прав людини. Безпека означає не лише відсутність прямих фізичних загроз життю і здоров'ю людини, а й наявність соціального добробуту: доступу до житла, освіти, охорони здоров'я, чистого довкілля. Задоволення потреби у безпеці дозволяє розбудовувати і вдосконалювати соціально-правові аспекти життя громадян.

Соціальна безпека – це безпека соціального розвитку, це – збереження життя та здоров'я людини, це – безмежні можливості її розвитку, це – захищеність прав, гарантій і свобод, це – наявність оптимістичних перспектив існування та розвитку. Але досягнення цього стану передбачає відповідальність суб'єктів соціальних відносин за формування та виконання стратегій соціальної безпеки людини, суспільства, держави [6, с. 131]. Слід зазначити, що в умовах воєнного або надзвичайного стану Конституція України допускає обмеження окремих прав людини із зазначенням строку дії цих обмежень. Серед таких прав, можуть бути обмежені і права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Як наголошує Т.В. Колеснік, соціальна безпека українського суспільства в сучасних умовах є найважливішою складовою безпеки держави. Якщо не вжити відповідних запобіжних заходів безпеки, наявні зовнішні й внутрішні загрози політичного, економічного, соціального, воєнного, екологічного, техногенного, інформаційного та іншого характеру здатні дестабілізувати стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави у всіх сферах їх діяльності. Слід констатувати, що запорукою успішного досягнення цілей протягом десятиріччя може бути лише послідовна реалізація та моніторинг цілей сталого розвитку – орієнтованої політики та цілей сталого розвитку –

бюджетування. Адже ключовий вектор цілей сталого розвитку – це наближення стандартів життя людей до середньоєвропейського рівня. Від цього залежить благополуччя як всієї країни у цілому, так і кожної сім'ї, кожної людини, кожної дитини [7, с. 60].

Незважаючи на те, що фокус уваги світової спільноти змістився, пандемія COVID-19 продовжується: станом на червень 2022 року у світі зафіксовано 540 млн випадків захворювання та 6,3 млн померлих. Майже 40% населення не отримали жодної дози вакцини. У Африці двома дозами вакциновано лише 18%, однією дозою — 5% [8].

За період з 26 вересня по 2 жовтня 2022 року в Україні зафіксовано 42 802 нові підтверджені випадки коронавірусної хвороби COVID-19 (з них дітей – 5 184, медпрацівників – 848). За даними МОЗ, госпіталізовано – 7 167 осіб, летальних випадків – 202, одужало – 35 306 осіб. За весь час пандемії в Україні захворіло – 5 220 019 осіб; одужало – 5 023 623 особи, летальних випадків – 109 408, проведено тестувань (методом ПЛІР та експрес) – 32 228 265. Також в цей період 213 923 людей вакциновано проти COVID-19. З цих щеплень 9,7% становлять перші дози, 6% – другі дози, 75,3% – перші бустерні дози, 9% другі бустерні дози. Від початку вакцинальної кампанії щеплено 16 126 282 особи, з них дві дози отримали 15 327 590 осіб, першу бустерну дозу – 2 325 755 осіб, другу бустерну дозу – 45 906 осіб. Слід наголосити, що майже 800 тис. осіб не отримали другу дозу, а понад 13 млн – першу бустерну дозу [9]. Станом на сьогодні, в більшості областей країни дізнатись статистику хворих за добу майже неможливо.

Незважаючи на права і свободи, життя та здоров'я людини є фундаментальною цінністю для держави, які тісно взаємопов'язані. Кожна з країн повинна здійснити ефективне правове регулювання і адміністративні заходи з метою захисту суспільства від поширення COVID-19. Для цього їх державна політика має бути направлена на: започаткування відкритого, демократичного та правового регулювання заходів проти посилення пандемії; на своєчасне доступне медичне обслуговування, незалежно від хвороби особи; приділення уваги щодо розумних строків введення карантинних заходів і недопущення дискримінації стосовно жодною з груп населення. Так чи інакше економія на ресурсах, несвоєчасне і неефективне їх залучення у сфері охорони здоров'я може посягати на пряме право громадянина на життя. Тому обмеження особистої свободи людини, тимчасове позбавлення її певних прав вважається доцільним та виправданим, оскільки загроза для їх здоров'я і життя набагато перевищує значення свободи індивіда в умовах пандемії [10, с. 41]. Слід зазначити, що під час війни держава повністю взяла на себе зобов'язання щодо видатків на фінансування лікування й подальшої медичної реабілітації українських захисників та цивільних [11].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши дослідження в даній сфері можна дійти висновку, що побороти пандемію можна тільки через виважений підхід до усунення небезпеки, вжиття превентивних заходів та застосування адекватних способів у боротьбі з пандемією. Світ не стикався ще з такою масштабною проблемою, тому наразі актуальні дослідження в даній сфері, які допоможуть випрацювати оптимальні шляхи подолання пандемії та її наслідків у різних сферах людського буття [12, с. 227]. Отже, вирішуючи першочергові завдання по захисту України від російської навали, керівництво держави не може забувати про вирішення комплексу проблем, пов'язаних з протистоянням розповсюдженню пандемії в країні. Запроваджуючи карантинні та обмежувальні заходи проти розповсюдження хвороби, тим самим дозволити медичній системі сконцентруватися на вирішенні проблем пов'язаних із війною. Усі відповідальні структури мають задіяти напрацьовані методики та діяти на випередження, щоб не допустити нової хвилі пандемії. Насамперед, приділити найбільшу увагу військовослужбовцям, громадянам з окупованих територій, ВПО та вразливим категоріям населення, з метою убезпечення людей у цей важкий час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Guterres A. This is, above all, a human crisis that calls for solidarity. URL: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/above-all-human-crisis-calls-solidarity> (дата звернення: 19.10.2022).
2. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06.04.1200 р № 1645-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 29, ст. 228
3. Сіньова Л.М. Поняття і види соціального дистанціювання у період пандемії COVID-19 в освітньому процесі Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 06 листопада 2020 р.) / за ред. проф. М. І. Іншина.– Київ: «Освіта України», 2020. – 168 с.
4. Тищенко О.В. Пандемія і ринок праці: ризики сьогодення Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 06 листопада 2020 р.) / за ред. проф. М. І. Іншина.– Київ: «Освіта України», 2020. 168 с.
5. Постанова КМУ від 26 березня 2022 р. N 372 Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. N 1236 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP220372?an=1> (дата звернення 7.10.2022)
6. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки : монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості . К. ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.
7. Колеснік Т.В. Щодо реалізації глобальних цілей сталого розвитку в контексті соціальної безпеки Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 листопада 2022 р.) / за ред. проф. М. І. Іншина, к.ю.н. М. Б. Мельник. – 149 с. С. 59-61
8. Конспірологія: Пандемія коронавірусу, війна в Україні та майбутній голод свідчать про прихід вершників Апокаліпсису URL: <https://voxukraine.org/konspirologiya-pandemiya-koronavirusu-vijna-v-ukrayini-ta-majbutnij-golod-svidchat-pro-pryhid-vershnykiv-apokalipsysu/> (дата звернення 05.10.2022)
9. За минулий тиждень в Україні зафіксували 42,8 тис. нових випадків COVID-19 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3585014-za-minulij-tizden-zafiksuvali-428-tisacipnovih-vipadkiv-covid19.html>
10. Об'єдков О. І. Пандемія COVID-19 як чергове випробування для свободи людини: філософсько-правовий аспект Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики [Електронне видання] : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 184 с. URL : <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/34c36a90231954f5803db34d9096a6c5.pdf>
11. МОЗ: Лікування та реабілітація постраждалих від війни українців – безоплатна URL: <https://moz.gov.ua/article/news/moz-likuvannja-ta-reabilitacija-postrazhdalih-vid-vijni-ukrainciv-%e2%80%93-bezoplatna-> (дата звернення 05.10.2022)
12. Кучма О.Л., Сіньова Л.М. Юридичний та психологічний вплив на поведінку людини в період пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19): соціальний аспект // «Молодий вчений» • № 2 (90) • лютий, 2021 р. С. 227-232